

فصلنامه علمی-پژوهشی برنامه‌ریزی فضایی (جغرافیا)

سال پنجم، شماره سوم، (پیاپی ۱۸)، پاییز ۱۳۹۴

تاریخ وصول: ۹۳/۱۲/۲۶ تاریخ پذیرش: ۹۴/۱۲/۳

صص: ۱۲۶-۱۰۵

سنجش مؤلفه‌های سرمایه‌ی اجتماعی شهروندی در محلات نوبنیاد شهری

(مطالعه موردی: محله یاغچیان کلان‌شهر تبریز)

هادی حکیمی^۱، فاطمه زادولی^۲، شاهرخ زادولی خواجه^{۳*}

۱- استادیار جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری دانشگاه تبریز، تبریز، ایران

۲- دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری دانشگاه تبریز، تبریز، ایران

۳- دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری دانشگاه شهید چمران، اهواز، ایران

چکیده

رفتار شهروندی و سرمایه اجتماعی دو مقوله مهم و بین‌رشته‌ای هستند که امروزه در حوزه مدیریت شهری از جایگاه ویژه‌ای برخوردارند. در جهان امروز سرمایه اجتماعی به مثابه یک کل عبارت است از ارتباطات و شبکه‌های اجتماعی‌ای که می‌توانند حس همکاری و اطمینان را در میان افراد یک جامعه پدیدآورند. با توجه به این‌که سرمایه اجتماعی به‌عنوان کلید استقرار جامعه‌ی مدنی مطرح است، از این‌رو هدف این تحقیق سنجش مؤلفه‌های سرمایه‌ی اجتماعی شهروندی در محلات نوبنیاد شهری (محله یاغچیان کلان‌شهر تبریز) است. در روش تحقیق مطالعه حاضر توصیفی^۰ تحلیلی بوده که جامعه‌ی آماری، ساکنان محله یاغچیان است که حجم نمونه بر اساس فرمول کوکران ۳۸۴ نفر به‌دست‌آمده است. نتایج بیانگر آن است که در سطح اطمینان ۹۵ درصد رابطه‌ی معناداری بین مؤلفه‌های مورد مطالعه وجود دارد. همچنین نتایج حاکی از آن است که میزان تأثیر مستقیم سرمایه‌ی اجتماعی هم‌پیوندی بر روی سرمایه اجتماعی برابر با ۰/۷۳۳ بوده است که نشان می‌دهد به ازای یک واحد تغییر در متغیر سرمایه‌ی اجتماعی هم‌پیوندی، میزان سرمایه‌ی اجتماعی به میزان ۰/۷۳۳ واحد تغییر خواهد یافت. با توجه به نتایج حاصل از تحلیل رگرسیون، متغیر سرمایه اجتماعی اتصالی و مربوط‌کننده هم به‌صورت مستقیم و هم به‌صورت

غیرمستقیم بر متغیر سرمایه اجتماعی تأثیر گذاشته است. تأثیرات مستقیم و غیرمستقیم برای متغیر سرمایه اجتماعی اتصالی به ترتیب برابر با ۰/۴۲۵ و ۰/۹۳۲ است. همچنین این تأثیرات برای متغیر سرمایه اجتماعی مربوط کننده برابر با ۰/۱۱۹ و ۰/۹۳۰ است.

واژه های کلیدی: سرمایه‌ی اجتماعی، شهروندی، محلات نوبنیاد شهری، یاغچیان.

بیان مسئله

طی چند دهه اخیر در مباحث توسعه علاوه بر سرمایه‌های انسانی، فیزیکی و اقتصادی که در دیدگاه‌های سنتی توسعه مطرح بود، به سرمایه اجتماعی^۱ توجه شده است (Fine & Lapavitsas, 2004: 17). سرمایه اجتماعی مفهومی فرا رشته‌ای بین علوم انسانی است که به نقش نیروهای اجتماعی در توسعه جوامع می‌پردازد و اقتصاددانان و جامعه‌شناسان در بررسی‌های اقتصادی و روابط اجتماعی بر متغیرهای اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جوامع است. در واقع سرمایه اجتماعی سابقه‌ای جامعه‌شناسانه دارد و به عنوان یک اهرم حساس در دنیایی مدرن که هر روز میزانش سطحی‌تر و کم‌عمق‌تر می‌شود و انسان‌ها را به سمت اتم‌های مجزا سوق می‌دهد (اتمی زه شدن)، می‌تواند راهگشای بسیاری از هم‌گسیختگی‌ها، بی‌نظمی‌ها و بی‌سازمانی‌ها باشد. بشر امروز بیش از هر چیز نیاز به کنش‌های متقابل سرمایه در شبکه‌های اجتماعی و ارتباطاتی وسیع دارد تا بتواند از ساختار شکنی و هنجار شکنی آمیخته با زندگی اجتماعی خود جلوگیری کند یا حداقل روندی معکوس برای آن‌ها تعریف کند. اصل مفهوم سرمایه اجتماعی در مقاله‌ای توسط شخصی به نام هانی فن^۲ که در آموزش و پرورش ایالت ویرجینیای امریکا خدمت می‌کرد به کار گرفته شد. از نظر هانی فن سرمایه اجتماعی شامل دارایی‌هایی است که در زندگی روزانه افراد وجود دارند، مانند حسن تفاهم، رفاقت و دوستی، همدردی و روابط اجتماعی در بین افراد و خانواده‌هایی که یک واحد اجتماعی را تشکیل می‌دهند (پیراهی، ۱۳۸۸: ۱۱۰). در واقع همکاری، همیاری و مشارکت افراد جهت نیل به منافع مشترک میسر می‌شود و بدان اصطلاح «سرمایه اجتماعی» اطلاق می‌شود. این شکل سرمایه که از شیوه تعامل بین افراد و وجود هنجارهای مناسب همیاری و همکاری حاصل می‌شود؛ ریشه در اعتماد متقابل، ارزش‌های مشترک، وجود بسترهای لازم (محیط‌های سیاسی، اجتماعی و شبکه‌های متنوع اجتماعی) برای مشارکت‌های فعالانه همه آحاد جامعه دارد. کشورهای پیشرفته صنعتی هم‌اکنون در کنار سرمایه‌گذاری در بخش‌های مختلف اقتصادی، در برنامه‌ریزی‌های کلان سالانه خود برای حفظ و افزایش سرمایه اجتماعی نیز سرمایه‌گذاری لازم را به عمل می‌آورند (قاسمی و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۰). امروزه با عنایت به مفهوم سرمایه اجتماعی می‌توان توسعه را غنی‌سازی کنش‌های اجتماعی ناشی از افزایش تعاملات به مشارکت و اعتماد اجتماعی دانست. در این صورت گذر به توسعه از مسیر ایجاد نهادها،

1 - Social Capita

2 - Hani Fan

جدول - ۱: خلاصه‌ای از مطالعات انجام شده در زمینه‌ی سرمایه اجتماعی در سال‌های اخیر

پدیدآورنده	سال	عنوان پژوهش	یافته‌های کلیدی تحقیق
گانگا رام ^۱ و ادھیکاری کریشنا ^۲	۲۰۰۸	سرمایه اجتماعی اتصالی، الزام‌آور و مربوط کننده در اقدام جمعی	این مقاله به دنبال شناسایی عواملی است که برای موفقیت مدیریت منابع طبیعی، زمانی که مدیریت این منابع به جوامع واگذار می‌شوند، تأثیر می‌گذارند. نتایج این تحقیق نشان می‌دهد که برای مدیریت مؤثر در اقدام جمعی، بسیج سرمایه اجتماعی اتصالی و مربوط کننده به همان اندازه مهم است که آن‌ها به بسیج منابع خارجی کمک نمی‌کنند، اما در یک‌زمان سرمایه اجتماعی پیوندی را ترویج می‌دهند.
گرویس و گرویس ^۳	۲۰۱۴	تأثیر سرمایه اجتماعی پیوندی و اتصالی در درآمد فردی: شواهدی برای الی معکوس	این مقاله که تأثیر سرمایه اجتماعی پیوندی و اتصالی در درآمد فردی را بررسی می‌کند، نتایج حاصل از آن نشان می‌دهد که ارتباط قوی بین سرمایه اجتماعی اتصالی و درآمد افراد به صورت شکل یو معکوس دارد درحالی‌که تأثیر سرمایه اجتماعی پیوندی به صورت وضوح منفی و به صورت خطی است.
پورمحمدی و همکاران	۱۳۹۰	تحلیلی بر دگرگونی کیفی سرمایه اجتماعی در نظام شهری، نمونه موردی: نظام شهری استان آذربایجان شرقی	در این مقاله به عناصر و مؤلفه‌های تشکیل دهنده‌ی ابعاد و انواع سرمایه اجتماعی در شهرهای بزرگ، متوسط و کوچک مقیاس در نظام شهری آذربایجان شرقی پرداخته شده است. نتایج حاصل از این مقاله نشان می‌دهد که بین نوع سرمایه اجتماعی با نوع اندازه‌ی شهر رابطه وجود دارد.
رهنما و رضوی	۱۳۹۱	بررسی تأثیر حس تعلق مکانی بر سرمایه اجتماعی و مشارکت در محلات شهر مشهد	این مقاله تأثیر حس تعلق مکانی بر سرمایه اجتماعی و مشارکت را در مناطق ۴ و ۱۱ مشهد مورد بررسی قرار می‌دهد. نتایج حاصل نشان می‌دهد که مدل تأثیرگذاری حس تعلق مکانی در افزایش سرمایه‌های اجتماعی از طریق متغیر واسطه‌ای مشارکت بهتر از بقیه این روابط را تبیین می‌کند، به عبارت دیگر در یک رابطه علی غیرمستقیم، تقویت حس تعلق مکانی باعث افزایش مشارکت و افزایش سرمایه اجتماعی می‌گردد.
قاسمی و همکاران	۱۳۹۲	سنجش سرمایه اجتماعی و سطح بندی آن در طبقات مختلف مناطق ۴۱ گانه شهر اصفهان ارسال ۹۱-۱۳۹۰	این پژوهش به سنجش سرمایه اجتماعی و سطح بندی آن در طبقات مختلف مناطق ۴۱ گانه شهر اصفهان پرداخته است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد بین مؤلفه‌های همکاری، ارزش‌های زندگی، وساطت اجتماعی، حمایت اجتماعی، مشارکت اجتماعی و انسجام اجتماعی بین سه طبقه برخوردار، نیمه برخوردار محروم تفاوت معنادار وجود دارد و مابقی مؤلفه‌ها فاقد تفاوت معنادار است. رابطه بین پایگاه اجتماعی و سرمایه اجتماعی معکوس و رابطه بین پایگاه اقتصادی با مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی مستقیم است.
صالحی و همکاران	۱۳۹۳	بررسی سازوکار تأثیرگذاری شاخص‌های سرمایه اجتماعی در حکمروایی مطلوب شهری با استفاده از Amos ، مطالعه موردی: شهر نسیم شهر	این مقاله به بررسی سازوکار تأثیرگذاری شاخص‌های سرمایه اجتماعی در حکمروایی مطلوب شهری پرداخته است، همچنین نتایج پژوهش نشان می‌دهد با افزایش سرمایه اجتماعی شهروندان در محدوده مورد مطالعه شاخص‌های حکمروایی مطلوب شهری نیز افزایش یافته است.

مأخذ: مطالعات کتابخانه‌ای نگارندگان، ۱۳۹۳

- 1- Ganga Ram
- 2- Krishna Adhikari
- 3- Growiec & Growiec

تبادل‌های ارزشی، باورها و هنجارها و ساختارهای مولد و مشوق سرمایه اجتماعی امکان‌پذیر است (زیاری و همکاران، ۱۳۹۳: ۶۰). در مباحث مربوط به توسعه محله‌ای نیز یکی از مفاهیم اساسی، توجه به رویکردهای غالب در سرمایه اجتماعی است، مفهومی که تاکنون کمتر به آن پرداخته شده است و شاید بتوان در صورت کاربست اصول آن برخی از نیازمندی‌های عرصه‌های جمعی در محله را زنده ساخت و روح تعامل، اعتماد و کار جمعی را در نظام فعلی شهرسازی و شهرنشینی موردتوجه قرارداد (عبدالهی، ۱۳۹۲: ۱۶۴). در واقع با سرمایه‌گذاری در سرمایه اجتماعی، می‌توان شهروندان را در بهبود کیفیت زندگی‌شان و رسیدن به توسعه اجتماعی اقتصادی یاری کرد. از طرفی ثبات و انسجام اجتماعی به همراه همکاری و مشارکت اجتماعی که از مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی هستند، شروط لازم برای توسعه می‌باشند لذا به دلیل اهمیت روزافزون این مفهوم در حوزه برنامه‌ریزی و با توجه به اهمیت سرمایه اجتماعی در رسیدن به توسعه همه‌جانبه به ویژه در ابعاد اجتماعی و فرهنگی، توجه به سنجش میزان سرمایه اجتماعی شهروندی در بین ساکنان محلات شهری جهت تدوین برنامه‌ها و سیاست‌گذاری‌های اجتماعی امری ضروری به نظر می‌رسد. از این رو و با توجه به اهمیت سرمایه‌های اجتماعی، این مقاله باهدف سنجش مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی شهروندی در محلات نوبنیاد شهری (محله یاغچیان کلان‌شهر تبریز) تدوین شده است. در خصوص چارچوب نظری و پیشینه تحقیق لازم به ذکر است که مطالعات معدودی در رابطه با سرمایه اجتماعی صورت گرفته است. آنچه از پیشینه تحقیق تا حدودی در ارتباط با موضوع مقاله می‌توان اشاره نمود به‌قرار زیر است:

در زمینه سنجش سرمایه اجتماعی شهروندی (با توجه به شاخص‌های سرمایه اجتماعی مربوط کننده، هم‌پیوندی و اتصال‌دهنده) در کشور ما مطالعه‌ای صورت نگرفته است و از این رو یکی از اهداف مقاله حاضر پر نمودن این خلأ موجود در پیشینه است.

مبانی نظری

در این بخش ابتدا به تعریف مفهوم سرمایه‌داری و سپس به نظریه‌ها و انواع سرمایه اجتماعی پرداخته شده است همچنین رابطه بین شهروندی و سرمایه اجتماعی و رابطه محلات نوبنیاد شهری و سرمایه اجتماعی تبیین گردیده است.

مفهوم سرمایه اجتماعی

اصطلاح سرمایه اجتماعی در سال ۱۹۱۶ در مقاله‌ای به‌وسیله «هانی فان» در دانشگاه ویرجینیای غربی مطرح شد که بعدها در کتاب «مرگ وزندگی در شهرهای آمریکایی» جین جاکوبس^۱ مورد اشاره قرار گرفت (نادری و همکاران، ۱۳۸۷: ۸۸). این اصطلاح به‌عنوان یک مفهوم در دهه ۱۹۹۰ توسط بانک جهانی و نیز به‌واسطه کتاب «بولینگ تک‌نفره^۲» رابرت پاتنام^۳ معروف شد (پیراهی، ۱۳۸۸: ۱۱۰). سرمایه‌ی اجتماعی، علی‌رغم عمر کوتاهش، دارای دایره‌ی وسیعی از تعاریف و مفاهیمی چند سطحی و چندبعدی است که هر صاحب‌نظری به جنبه‌هایی از آن و گاه با تعابیر مخصوصی به آن اشاره کرده است. برر^۴ سرمایه اجتماعی را شبکه روابط متقابل بین عامل‌های درون

^۱ - Jacobs

^۲ - Singles Bowling

^۳ - Robert Putnam

^۴ - Barr

یک اقتصاد تعریف می‌کند (اکبری، ۱۳۸۳: ۱۴۵). فوکویاما نیز می‌گوید که سرمایه اجتماعی مثل و نمونه‌ی ملموسی از یک هنجار غیررسمی (نانوشته) است که همکاری میان دو یا چند نفر را ارتقاء می‌بخشد (Fukuyama, 2000: 30). گروهی آن را به معنای «هنجارها و شبکه‌هایی که امکان مشارکت مردم در اقدامات جمعی به منظور کسب سود متقابل را فراهم می‌کند» دانسته‌اند (تاجبخش، ۱۳۸۴: ۱۳). همچنین برخی دیگر از صاحب‌نظران سرمایه‌ی اجتماعی را مجموعه‌ای از روابط، تعاملات و شبکه‌های اجتماعی که در میان افراد و گروه‌های اجتماعی وجود داشته و موجب گرمی روابط اجتماعی و تسهیل کنش اجتماعی می‌شود تعریف نموده‌اند (غفاری، ۱۳۸۴: ۱۸). این اندیشمندان برحسب دیدگاه‌های خود تعاریف مختلف (نه متناقضی) از سرمایه اجتماعی به عمل آورده‌اند که فصل مشترک آن‌ها را در تعریف زیر می‌توان گنجانند: سرمایه اجتماعی، پتانسیل نهفته در روابط بین و میان افراد (و گروه‌های) یک جامعه است که باعث انجام امورات آن‌ها می‌شود (سعادت، ۱۳۸۶: ۱۷۷). اندیشه اصلی سرمایه اجتماعی این است که خانواده، دوستان و همکاران دارایی بسیار مهمی را تشکیل می‌دهند که یک فرد می‌تواند در شرایط بحرانی از آن‌ها بهره‌گیرد یا برای منافع مادی استفاده نماید و البته این مسئله برای گروه بیشتر صدق می‌کند (توسلی و موسوی، ۱۳۸۴: ۶).

نظریه‌های سرمایه اجتماعی

سرمایه اجتماعی مفهومی کلان است که دربرگیرنده ابعادی مانند اعتماد اجتماعی، مشارکت اجتماعی و هنجارها است. سرمایه اجتماعی از ویژگی خودزایی و خودمولدی برخوردار است، به این معنا که با استفاده مناسب از آن، زمینه برای تولید و تقویت آن فراهم می‌شود. در واقع سرمایه اجتماعی بر وجود نوعی دارایی غیرملموس و غیراقتصادی دلالت می‌کند که ریشه در روابط اجتماعی افراد، گروه‌ها و سازمان‌ها دارد. در واقع، کیفیت و کمیت همین روابط اجتماعی است که دارایی و سرمایه اجتماعی افراد را تشکیل می‌دهد. سرمایه‌دارترین، افراد و جوامع آن‌هایی هستند که از بیشترین سطح روابط اجتماعی پایدار و مؤثر و ارتباطات شبکه‌ای در جهت دستیابی به پیشرفت برخوردارند. نظریه‌ها و دیدگاه‌هایی که در این زمینه مطرح است در جدول ۲ به آن‌ها اشاره شده است.

جدول - ۲: چهار نظریه اصلی سرمایه اجتماعی

عنوان نظریه یا دیدگاه	کنشگران	پیشنهادها در زمینه سیاست یا خط‌مشی
نظریه‌ی اجتماع محلی‌گرا (انجمن‌های محلی)	گروه‌های اجتماع محلی، سازمان‌های داوطلبانه	کوچک زیباست، دارایی فقرا
نظریه‌ی شبکه‌گرا روابط پیوندی و آوندی اجتماع محلی	کارآفرینان گروه‌های کسب‌وکار واسطه‌های انتقال اطلاعات	عدم تمرکز، ایجاد محدوده‌های کسب‌وکار و شرکتی، به هم مرتبط کردن جدایی‌های اجتماعی
نظریه‌ی نهادگرا نهادهای سیاسی و حقوقی	بخش‌های عمومی و خصوصی	تضمین و اعطاء آزادی‌های مدنی و سیاسی، نهادینه کردن شفافیت و پاسخ‌گویی
نظریه‌ی هم‌افزایی شبکه‌های اجتماع محلی (روابط دولت جامعه)	گروه‌های اجتماع محلی، جامعه مدنی، شرکت‌ها، دولت‌ها	تولید مشترک، مکمل بودن، مشارکت، پیوندها، ارتقای ظرفیت و مقیاس سازمان‌های محلی

منبع: ولکاک^۱ (۱۳۸۴)، شیانی و موسوی (۱۳۹۰)

^۱ - Volkac

انواع سرمایه اجتماعی

الف. سرمایه اجتماعی پیوندی^۱: این نوع سرمایه اجتماعی به تلاش‌هایی اشاره دارد که پیوندهای درون‌گروهی اعضای یک اجتماع محلی را تحکیم می‌بخشد و نوعاً در میان مردمی یافت می‌شود که دارای علایق مشترک واقعی و یا ارزش‌ها هستند (پورمحمدی و همکاران ۱۳۹۰: ۸). همچنین این نوع سرمایه اجتماعی توانایی گروهی را برای تحت تأثیر قرار دادن رفتار فردی را تقویت کرده و اعضا را برای کنش در جهت منفعت گروهی تحریک می‌کند (Besser, 2009: 186). این نوع سرمایه اجتماعی بیش‌تر در بعد شناختی و در میان گروه‌های همگن یافت می‌شود.

ب. سرمایه اجتماعی اتصالی^۲: این نوع سرمایه اجتماعی، شامل پیوندهای بین گروه‌های مختلف جامعه است که ضرورتاً هویت‌های اجتماعی مشابهی ندارند و به سطوح عدالت اجتماعی، انسجام و احترام متقابل در جامعه به‌عنوان کل (پورتینگا^۳، ۲۰۰۶: ۲۵۶) و به روابط بین افراد از گروه‌های مختلف و گذار از مرزهای گروهی و در کنار همدیگر آوردن مردم، از گروه‌های مجزا به درون یک اجتماع محلی اشاره دارد (Besser, 2009: 186).

ج. سرمایه اجتماعی مربوط کننده^۴: این نوع از سرمایه‌های اجتماعی پیوندهایی را توصیف می‌کند که افراد یا گروه‌ها را به مردمی مرتبط می‌کند که قدرت سیاسی و مالی دارند. این پیوندها به گروه‌ها اجازه‌ی دستیابی به منابع، افکار و اطلاعاتی از نهادهای قدرت را می‌دهد؛ همچنین توانایی اعضای گروه را برای گسترش سرمایه اجتماعی سطح خرد و کنش جمعی به سمت سطح مؤثر سیاسی و اقتصادی افزایش می‌دهد (Sabatini, 2009: 430).

مفهوم شهروندی و سرمایه اجتماعی

شهروندی از کهن‌ترین مفاهیم سیاسی و اجتماعی برگرفته از واژه لاتین (Civitas) است که به افراد صاحب حقوق سیاسی و ساکن در دولت شهر اطلاق می‌گردد. باوجود قدرت زیاد، این مفهوم در معانی متفاوتی به‌کاررفته و هنوز هم یکی از بحث‌انگیزترین مفاهیم به‌شمار می‌رود. چراکه شهروندی در تحولات تاریخی، معرف نوعی رابطه سیاسی، اجتماعی و حقوقی میان افراد جامعه و قدرت سیاسی حاکم بوده است^۵. شهروندی یک موقعیت عضویت است که شامل مجموعه‌ای از حقوق، وظایف و تعهدات است و بر برابری عدالت و استقلال دلالت دارد. به عبارتی شهروندی عضویت فعال یا غیرفعال فرد در دولت با حقوق جهانی معین و برابری در تعهدات درسته مشخص شده‌ای است (صرافی و عبداللهی، ۱۳۸۷: ۱۱۸). شهروندی بیش از هر هویت دیگری قادر است انگیزه‌های اساسی انسان‌ها را که هگل^۶ آن را نیاز به اسمیت^۷ شناخته شدن می‌نامند، ارضاء نماید. موقعیت شهروند بر یک حس عضویت داشتن در یک جامعه گسترده دلالت دارد. این موقعیت، کمکی را که یک فرد خاص به آن جامعه می‌کند،

1- Bonding Social Capital

2- Bridging Social Capital

3- Poortinga

4- Linking social capital

5- <http://6263479.persianblog.ir/post/333/>

6- Hegel

7- Smith

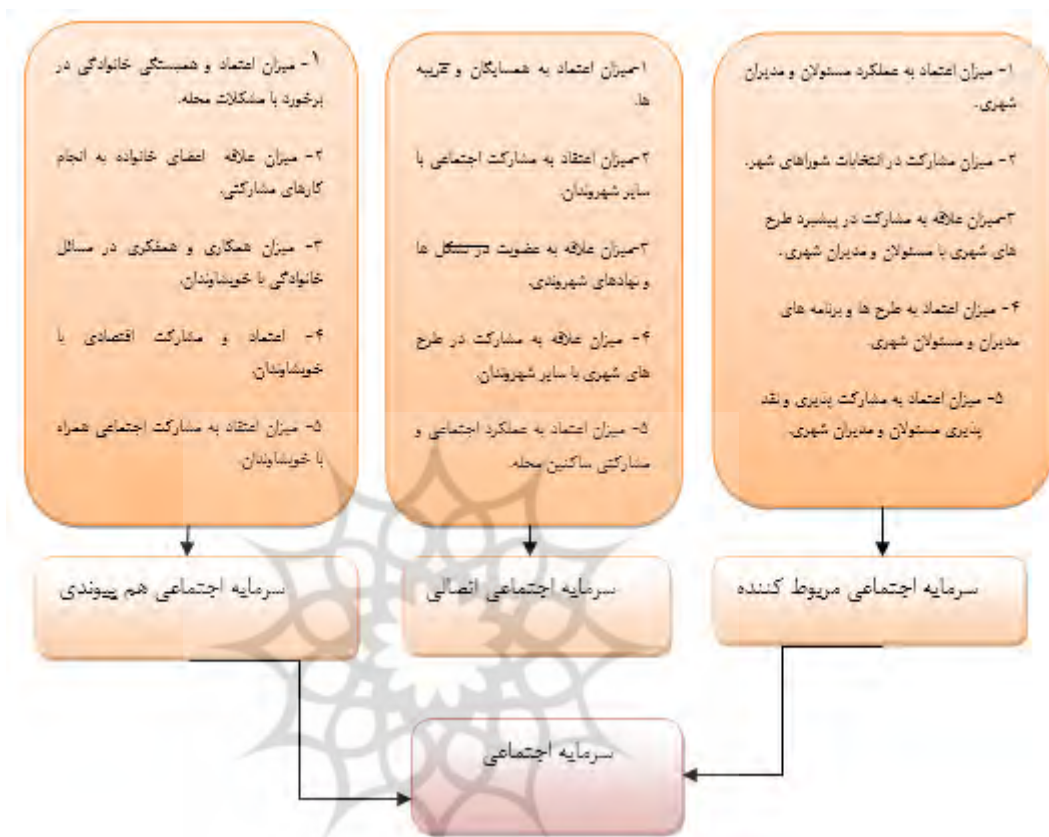
می‌پذیرد، درحالی‌که به او استقلال فردی را نیز ارزانی می‌دارد. شهروندان به‌عنوان کارگزاران خلاق همواره راه‌های جدیدی برای بیان شهروندی‌شان می‌یابند. برای شکل دادن به نیازها و آرزوهای در حال تغییر شهروند و جامعه به حقوق، وظایف و نهادهای جدیدی نیاز خواهد بود. از آنجایی‌که شهروندی در مورد روابط انسانی است نمی‌توان تعریفی ساده و ایستا را که برای همه جوامع و همه زمان‌ها به کار رود برای آن ارائه نمود (فالكس، ۱۳۸۱: ۱۷). از طرفی اندازه‌ی جوامع و اجتماعات انسانی، کیفیت روابط انسانی و ماهیت کنش‌های اجتماعی را تحت تأثیر قرار می‌دهد (پورمحمدی و همکاران، ۱۳۹۰: ۷). همان‌طوری که قبلاً به آن اشاره شد سرمایه‌ی اجتماعی مفهومی عمومی است به‌منظور تفکر درباره این‌که چگونه روابط اجتماعی در درون جوامع می‌تواند قابلیت جامعه را برای تحرک منابع و انسجام ساکنان به وجود آورد (Blanco and Campbell, 2006: 167)؛ که این مفهوم در سطوح مختلفی از جمله در سطح فردی یا خانوادگی، گروهی، اجتماعات محلی و واحدهای همسایگی و در سطح منطقه‌ای و ملی مشاهده شده است (Brunie, 2009: 252). سرمایه اجتماعی شهروندی را می‌توان بر اساس مؤلفه‌هایی مانند همکاری، همفکری و مشارکت شهروندان در حل مسائل شهری و محل سکونت آن‌ها تعریف کرد. در واقع می‌توان چنین بیان کرد که اگر بخواهیم سرمایه اجتماعی برای یک شهروند را که عنوان یک فرهنگ را به خود می‌گیرد و می‌توان آن را به سوی یک قلمرو و فرهنگ سوق داد را مورد بررسی قرار دهیم می‌توانیم با تکیه بر نظریه لکوک^۱ سرمایه اجتماعی شهروندی را در یک جامعه در سه نوع سرمایه اجتماعی درون گروهی، سرمایه اجتماعی بین گروهی و سرمایه اجتماعی اتصالی مورد بررسی قرار دهیم.

مفهوم محلات نوبنیاد شهری و سرمایه اجتماعی

در تعبیر جغرافیایی، مفهوم محله ضمن دارا بودن مکان معین، به اجتماعی اطلاق می‌شود که در چنین فضایی سکونت دارند و از برخوردارهای فراوان «نخستین» یا «رویاری» با یکدیگر بهره‌مند می‌شوند (Cowan, 2000: 275). باید اذعان داشت که محلات نوبنیاد شهری ریشه در جنبش نوشهر گرایي دارد که این جنبش اگرچه در زمینه توسعه‌های جدید مسکونی به وجود آمده است ولی همواره بر توسعه‌های درون بافت و اصلاح بافت‌های موجود تأکید کرده است و مخالف گسترش بیش از اندازه و هرز شهر و در نتیجه هدر رفتن زمین است؛ بنابراین نوشهر سازان نیز با مدنظر قرار دادن محله به عنوان یک واحد ساختمانی بنیادین از تمام نواحی مسکونی، این گونه محله را تعریف می‌کنند که محله در داخل یک محدوده مدور پیاده قرار دارد که طی کردن آن تنها ۱۰ دقیقه طول می‌کشد و مشتمل بر اختلاطی از خانه‌ها و گونه‌های مختلف آپارتمانی است. در محله، خیابان‌ها ارتباط‌ها را خواناتر کرده و از این رو پیاده‌روی و نیز رانندگی را تسهیل می‌کنند (دانش و بصیر مؤدهی، ۱۳۸۷: ۷۴). اهم موضوع این است که در هر نوع محله‌ای چه با رویکرد سنتی و چه با رویکرد نوشهر گرایي آن، یکی از مواردی که در مطالعه و شناخت محله باید مورد توجه قرار گیرد پیوندهای اجتماعی است (عبدالهی و همکاران، ۱۳۸۹: ۱۰۰). در واقع پیوندهای اجتماعی و به‌نوعی دقیق‌تر روابط اجتماعی را که نمود ارتباط‌ها و پیوندها با دیگران است را می‌توان

^۱ Lecoq

سرمایه اجتماعی نامید (علی‌وردینیا و همکاران، ۱۳۸۷: ۱۰۹). از آنجائی که مفهوم سرمایه اجتماعی یک مفهوم چندبعدی است بنابراین یکی از گام‌های اساسی برای ایجاد صراحت مفهومی مشخص کردن مؤلفه‌های موردسنجش در ارتباط با سرمایه اجتماعی است. شکل زیر مؤلفه‌های موردبررسی را در زیر نشان می‌دهد که از مبانی نظری برگرفته شده است.

شکل - ۱: مؤلفه‌های موردبررسی در انواع سرمایه اجتماعی

سؤالات و فرضیات تحقیق

- ۱- آیا رابطه‌ی معناداری بین مؤلفه‌های سرمایه‌های اجتماعی هم‌پیوندی، اتصالی و مربوط کننده وجود دارد؟
- ۲- کدام یک از مؤلفه‌های سرمایه‌های اجتماعی هم‌پیوندی، اتصالی و مربوط کننده در محلات نوین‌پاد شهری بیشتر تأثیرگذار بوده است؟
- ۱- به نظر می‌رسد رابطه‌ی معناداری بین مؤلفه‌های سرمایه‌های اجتماعی هم‌پیوندی، اتصالی و مربوط کننده وجود دارد.
- ۲- به نظر می‌رسد مؤلفه‌های سرمایه‌های اجتماعی هم‌پیوندی در محلات نوین‌پاد شهری مؤثرتر بوده است.

روش تحقیق

پژوهش حاضر به لحاظ هدف کاربردی و به لحاظ ماهیت و روش توصیفی^۵ تحلیلی است؛ که ابزار جمع‌آوری داده‌های ثانویه و اولیه به ترتیب به صورت کتابخانه‌ای و میدانی (پرسشنامه) بوده است. روایی پرسشنامه به روش صوری و پایایی آن به روش تحلیل قابلیت اطمینان بوده که مقدار عددی آن بالای ۰/۶ بوده است. همچنین جامعه آماری بر اساس فرمول کوکران ۳۸۴ نمونه انتخاب شده است در نهایت برای تجزیه و تحلیل داده‌ها در محیط نرم‌افزار SPSS از آزمون‌های همبستگی پیرسون، t تک نمونه‌ای و تحلیل مسیر استفاده گردیده است.

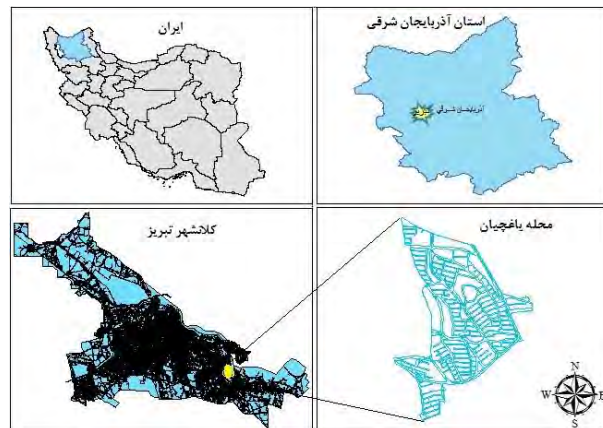
جدول - ۳: متغیرهای بکار رفته در تحقیق و ضریب آلفای آن‌ها

شاخص‌ها	متغیرها
سرمایه اجتماعی هم پیوندی	میزان اعتماد و همبستگی خانوادگی در برخورد با مشکلات محله (۰,۶۹۲) - میزان علاقه اعضای خانواده به انجام کارهای مشارکتی (۰,۷۴۰) - میزان همکاری و همفکری در مسائل خانوادگی با خویشاوندان (۰,۶۶۱) - اعتماد و مشارکت اقتصادی با خویشاوندان (۰,۸۸۲) - میزان اعتقاد به مشارکت اجتماعی همراه با خویشاوندان (۰,۷۳۲).
سرمایه اجتماعی اتصالی	میزان اعتماد به همسایگان و غریبه‌ها (۰,۹۲۵) ° میزان اعتقاد به مشارکت اجتماعی با سایر شهروندان (۰,۸۸۲) - میزان علاقه به عضویت در تشکل‌ها و نهادهای شهروندی (۰,۷۳۹) ° میزان علاقه به مشارکت در طرح‌های شهری با سایر شهروندان (۰,۶۳۲) ° میزان اعتماد به عملکرد اجتماعی و مشارکتی ساکنین محله (۰,۷۸۶).
سرمایه اجتماعی مربوط کننده	میزان اعتماد به عملکرد مسئولان و مدیران شهری (۰,۶۶۶) ° میزان مشارکت در انتخابات شوراهای شهر (۰,۸۲۴) ° میزان علاقه به مشارکت در پیشبرد طرح‌های شهری با مسئولان و مدیران شهری (۰,۹۱۸) ° میزان اعتماد به طرح‌ها و برنامه‌های مدیران و مسئولان شهری (۰,۷۲۶) ° میزان اعتماد به مشارکت‌پذیری و نقدپذیری مسئولان و مدیران شهری (۰,۶۱۴).

منبع: یافته‌های تحقیق

محدوده مورد مطالعه

شهرک شهید یاغچیان، یک شهرک مسکونی واقع در ناحیه شرق تبریز و جزء شهرداری منطقه دو تبریز است. نام این شهرک از شهید مرتضی یاغچیان، گرفته شده است. این شهرک از طرف جنوب و جنوب غربی به ائل گلی و کوی فردوس، از طرف غرب به شمس‌آباد و گلشهر، از سمت شمال به پارک دفاع مقدس و از طرف شرق به اتوبان کسایی منتهی می‌گردد. این شهرک جزو محله‌های نوین‌باد تبریز است که از سال ۱۳۷۶ ساخت آن شروع شد و در ۸ فاز اجرا گردید. چون جزو مناطق خوش آب‌وهوای تبریز بود و نزدیک کوی فردوس بود خیلی سریع پیشرفت کرد. وسعت این شهرک حدود ۱۲۵ هکتار است.

شکل - ۲: موقعیت جغرافیایی محدوده مورد مطالعه

یافته‌های تحقیق

با توجه به نتایج به دست آمده ۵۷ درصد از پاسخگویان را مردان و ۴۳ درصد را زنان تشکیل می‌دهند. نتایج نشان می‌دهد که به لحاظ سن، بیشترین گروه سنی را گروه ۲۹ تا ۳۹ ساله، با ۳۷ درصد تشکیل می‌دهد. از نظر سواد بیشترین درصد مربوط به مدرک کارشناسی با ۴۴ درصد است. از نظر سکونت بیشترین گروه را مستأجران تشکیل می‌دهد و از نظر محل تولد بیشترین فراوانی مربوط به شهرهای استان آذربایجان شرقی به غیر از شهر تبریز است.

جدول - ۴: فراوانی و ویژگی‌های پاسخ‌دهندگان

درصد	فراوانی	ویژگی پاسخ‌دهندگان	
۵۷٪	۲۲۰	مرد	جنسیت
۴۳٪	۱۵۸	زن	
۲۴٪	۹۳	۱۵ تا ۲۹	گروه سنی
۳۷٪	۱۴۱	۲۹ تا ۳۹	
۲۵٪	۹۵	۳۹ تا ۵۰	
۱۴٪	۵۵	بالاتر از ۵۰	سطح سواد
۱۰٪	۳۹	زیر دیپلم	
۳۱٪	۱۱۸	دیپلم	
۴۴٪	۱۶۸	کارشناسی	
۱۵٪	۵۹	بالاتر از کارشناسی	نوع سکونت
۴۱٪	۱۵۵	مالک	
۵۹٪	۲۲۹	مستأجر	
۳۲٪	۱۲۱	تبریز	محل تولد
۵۵٪	۲۱۰	شهرهای استان آذربایجان شرقی	
۱۳٪	۵۳	سایر شهرهای کشور	

منبع: یافته‌های تحقیق

در این تحقیق از ۱۵ مؤلفه در قالب سه متغیر (سرمایه اجتماعی هم پیوندی، سرمایه اجتماعی اتصالی و سرمایه اجتماعی مربوط کننده) استفاده گردیده است. جدول ۵ مؤلفه‌های بکار رفته در تحقیق و آمار توصیفی هرکدام از این متغیرها را نشان می‌دهد.

جدول- ۵: آمار توصیفی هرکدام از مؤلفه‌ها

متغیر	میانگین	انحراف استاندارد	میانگین خطای استاندارد
میزان اعتماد و همبستگی خانوادگی در برخورد با مشکلات	۴/۰۷	۰/۹۴	۰/۰۸۸
میزان علاقه اعضای خانواده به انجام کارهای مشارکتی	۳/۷۱	۱/۲۸	۰/۱۱۹
میزان همکاری و همفکری در مسائل خانوادگی با خویشاوندان	۳/۵۹	۱۹/۱	۰/۱۱۱
اعتماد و مشارکت اقتصادی با خویشاوندان	۴/۰۲	۱/۰۵	۰/۱۴۱
میزان اعتقاد به مشارکت اجتماعی همراه با خویشاوندان	۲/۱۷	۱/۱۵	۰/۱۰۷
میزان اعتماد به همسایگان و غریبه‌ها	۳/۴۱	۱/۰۸	۰/۱۰۱
میزان اعتقاد به مشارکت اجتماعی با سایر شهروندان	۳/۷۱	۰/۹۹	۰/۰۹۲
میزان علاقه به عضویت در تشکلهای و نهادهای شهروندی	۴/۲۵	۰/۷۳	۰/۰۶۹
میزان علاقه به مشارکت در طرح‌های شهری با سایر شهروندان	۴/۴۱	۱/۱۸	۰/۱۱۴
میزان اعتماد به عملکرد اجتماعی و مشارکتی ساکنین محله	۳/۸۲	۰/۸۸	۰/۰۸۳
میزان اعتماد به عملکرد مسئولان و مدیران شهری	۴/۰۰	۰/۹۹	۰/۰۹۳
میزان مشارکت در انتخابات شوراهای شهر	۴/۸۰	۰/۸۴	۰/۰۷۹
میزان علاقه به مشارکت در پیشبرد طرح‌های شهری با مسئولان و مدیران شهری	۳/۹۰	۱/۴۵	۰/۱۳۶
میزان اعتماد به طرح‌ها و برنامه‌های مدیران و مسئولان شهری	۳/۹۸	۰/۹۶	۰/۰۸۹
میزان اعتماد به مشارکت‌پذیری و نقدپذیری مسئولان و مدیران شهری	۴/۱۵	۰/۷۹	۰/۰۷۴
آزمون خی دو	۵۰۱,۳۲۹		
درجه آزادی	۱۵		
سطح معناداری	۰,۰۰۰		

منبع: یافته‌های تحقیق

جدول (۵) نشان می‌دهد که بیشترین میانگین مربوط به مؤلفه میزان مشارکت در انتخابات شوراهای شهر است که میانگین برای این مؤلفه برابر با ۴/۸ است و همچنین کمترین مقدار میانگین مربوط به مؤلفه‌ی میزان اعتقاد به مشارکت اجتماعی همراه با خویشاوندان برابر با ۲/۱۷ است.

جدول ۶- سطح سرمایه اجتماعی شهروندی در محلات نوبنیاد شهری

فاصله اطمینان ۹۵٪		سطح معناداری	درجه آزادی	آماره t	متغیر
حد بالا	حد پایین				
۱/۴۳۳	۱/۴۶۳	۰/۰۰۰	۳۸۳	۱۹/۰۴	میزان اعتماد و همبستگی خانوادگی در برخورد با مشکلات
۱/۱۶۹	۰/۶۷۲	۰/۰۰۰	۳۸۳	۷/۳۵	میزان علاقه اعضای خانواده به انجام کارهای مشارکتی
۱/۲۹۶	۱/۱۱۸	۰/۰۰۰	۳۸۳	۱۸/۱۳	میزان همکاری و همفکری در مسائل خانوادگی با خویشاوندان
۰/۹۱۹	۰/۶۳۱	۰/۰۰۰	۳۸۳	۸/۵۵	اعتماد و مشارکت اقتصادی با خویشاوندان
۱/۱۸۵	۰/۷۱۸	۰/۰۰۰	۳۸۳	۱۰/۷۲	میزان اعتقاد به مشارکت اجتماعی همراه با خویشاوندان
۱/۲۴۵	۰/۹۳۰	۰/۰۰۰	۳۸۳	۱۳/۰۷	میزان اعتماد به همسایگان و غریبه‌ها
۰/۶۱۲	۰/۲۱۲	۰/۰۰۰	۳۸۳	۳/۰۸	میزان اعتقاد به مشارکت اجتماعی با سایر شهروندان
۰/۶۷۸	۰/۱۶۳	۰/۰۰۰	۳۸۳	۳/۲۴	میزان علاقه به عضویت در تشکل‌ها و نهادهای شهروندی
-۰/۷۱۲	-۱/۰۳۸	۰/۰۰۰	۳۸۳	-۸/۶۸	میزان علاقه به مشارکت در طرح‌های شهری با سایر شهروندان
۱/۳۰۵	۰/۷۴۴	۰/۰۰۰	۳۸۳	۷/۲۹	میزان اعتماد به عملکرد اجتماعی و مشارکتی ساکنین محله
۱/۱۷۳	۰/۶۳۴	۰/۰۰۰	۳۸۳	۶/۶۶	میزان اعتماد به عملکرد مسئولان و مدیران شهری
۱/۱۶۰	۰/۸۰۸	۰/۰۰۰	۳۸۳	۱۰/۹۳	میزان مشارکت در انتخابات شوراهای شهر
۰/۷۱۸	۰/۲۹۹	۰/۰۰۰	۳۸۳	۴/۶۳	میزان علاقه به مشارکت در پیشبرد طرح‌های شهری با مسئولان و مدیران شهری
۱/۳۰۵	۱/۱۱۱	۰/۰۰۰	۳۸۳	۱۴/۵۵	میزان اعتماد به طرح‌ها و برنامه‌های مدیران و مسئولان شهری
۰/۵۶۶	۰/۳۱۴	۰/۰۰۰	۳۸۳	۴/۳۳	میزان اعتماد به مشارکت‌پذیری و نقدپذیری مسئولان و مدیران شهری

منبع: یافته‌های تحقیق

جدول (۶)، سطح معناداری را برای مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی با احتمال ۹۵٪ نشان می‌دهد همان‌طوری که در جدول (۶) مشخص است چون برای تمامی مؤلفه‌ها سطح معنی‌داری از ۰,۰۵ کمتر است تفاوت معنی‌داری بین مؤلفه‌های مورد استفاده در این پژوهش وجود ندارد و این متغیرها از همبستگی بالایی برخوردارند.

ارزیابی همبستگی میان متغیرهای سرمایه اجتماعی

یکی از ابزارهای مناسب جهت تحلیل میان متغیرها، ضریب همبستگی پیرسون است که در این تحقیق مورد استفاده قرار گرفته است. ضریب همبستگی پیرسون از روش‌های پرکاربرد جهت تعیین میزان رابطه بین دو متغیر محسوب گردیده و با علامت I نشان داده می‌شود.

جدول - ۷: سنجش ضریب همبستگی میان متغیرهای سرمایه اجتماعی

		سرمایه اجتماعی هم پیوندی	سرمایه اجتماعی اتصال	سرمایه اجتماعی مربوط کننده
سرمایه اجتماعی هم پیوندی	Pearson Correlation	۱	۰/۳۳۸	۰/۴۳۷
	Sig. (2-tailed)		۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰
	N	۳۸۴	۳۸۴	۳۸۴
سرمایه اجتماعی اتصال	Pearson Correlation	۰/۳۳۸	۱	۰/۵۱۲
	Sig. (2-tailed)	۰/۰۰۰۰		۰/۰۰۰۰
	N	۳۸۴	۳۸۴	۳۸۴
سرمایه اجتماعی مربوط کننده	Pearson Correlation	۰/۴۳۷	۰/۵۱۲	۱
	Sig. (2-tailed)	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	
	N	۳۸۴	۳۸۴	۳۸۴

منبع: یافته‌های تحقیق

جدول (۶)، همبستگی را میان متغیرهای سرمایه اجتماعی که از جمع مؤلفه‌های مربوط به هر متغیر است را نشان می‌دهد، ارزیابی‌ها با توجه به جدول (۶) نشان می‌دهد که بین متغیرهای سرمایه اجتماعی همبستگی مثبت وجود دارد. به این معنا که با افزایش هر متغیر، متغیر دیگری نیز افزایش می‌یابد و با کاهش یکی، دیگری نیز کاهش می‌یابد. با توجه به جدول بالا ملاحظه می‌شود که متغیر سرمایه اجتماعی اتصال و مربوط کننده با نمره ۰/۵۱۲ بیشترین رابطه وجود دارد و کم‌ترین رابطه مربوط به متغیرهای سرمایه اجتماعی هم پیوندی و اتصال است.

تحلیل مسیر برای متغیرهای سرمایه اجتماعی

تکنیک تحلیل مسیر بر پایه مجموعه‌ای از تحلیل رگرسیون چندگانه و بر اساس فرضیات ارتباط بین متغیرهای مستقل و وابسته استوار است. این روش بر استفاده از نمودار تصویری که به دیاگرام مسیر معروف است تأکید خاص دارد. این دیاگرام به منظور بیان تصویری روابط بین مجموعه متغیرهای موردنظر در تحلیل مسیر به کار می‌رود. در این روش روابط بین متغیرها و تأثیرات آن‌ها باید توسط فلش‌های جهت‌دار مشخص شوند.

عمده‌ترین مفروضات در تحلیل مسیر

۱- روابط بین متغیرهای موجود در مدل خطی، جمع‌پذیر و علی هستند و روابط انحنایی و تعاملی ملحوظ نمی‌گردند.

۲- متغیرهای باقیمانده با همدیگر و با متغیرهایی که قبل از آن در مدل قرار گرفته‌اند همبسته نیستند.

۳- جریان علیت در دستگاه یک‌طرفه است و علیت متقابل بین متغیرها ملحوظ نمی‌شود (کلانتری، ۱۳۹۰:

۲۲۶).

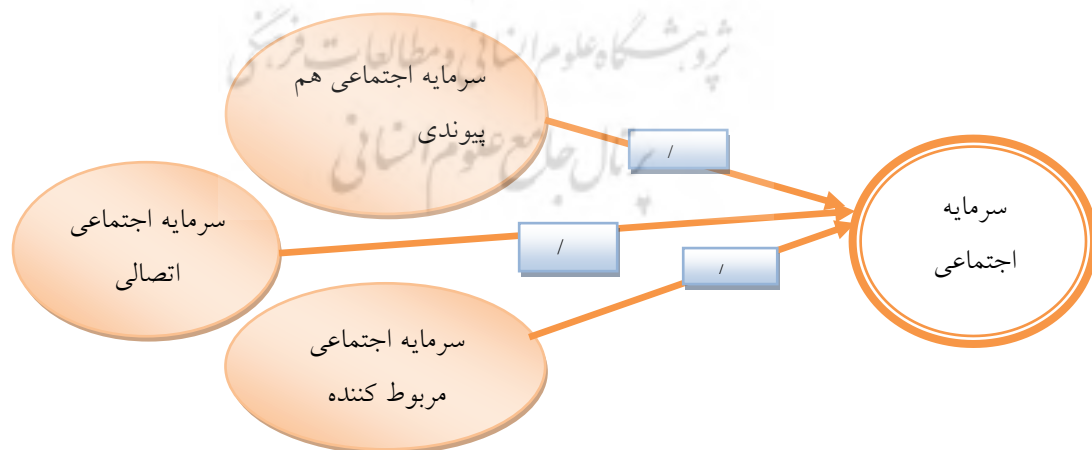
در این روش ما چهار متغیر را مورد بررسی قرار می‌دهیم، سرمایه اجتماعی هم پیوندی، سرمایه اجتماعی اتصالی، سرمایه اجتماعی مربوط کننده و حاصل جمع این سه متغیر که سرمایه اجتماعی است. در مرحله اول سرمایه اجتماعی به عنوان متغیر وابسته و سه متغیر دیگر به عنوان متغیرهای مستقل در نظر گرفته می‌شود.

جدول - ۸: بررسی رابطه سرمایه اجتماعی با متغیرهای هم پیوندی، اتصالی، مربوط کننده

Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	T	Sig.	
	B	Std. Error				Beta
1	(Constant)	.173	.107		1.626	.106
	سرمایه اجتماعی هم پیوندی	.091	.043	.733	4.705	.000
	سرمایه اجتماعی اتصالی	.134	.022	.425	6.996	.000
	سرمایه اجتماعی مربوط کننده	.138	.018	.119	7.726	.000

منبع: یافته‌های تحقیق

با توجه به نتایج سرمایه اجتماعی هم پیوندی با بتای $0/733$ بیشترین میزان تأثیر را بر متغیر سرمایه اجتماعی دارد. بر اساس این نتیجه یک انحراف استاندارد در متغیر سرمایه اجتماعی هم پیوندی، میزان سرمایه اجتماعی را به میزان $0/733$ انحراف استاندارد افزایش می‌دهد، برعکس کاهش یک انحراف استاندارد در متغیر سرمایه اجتماعی هم پیوندی، موجب کاهش $0/734$ انحراف استاندارد در متغیر سرمایه اجتماعی می‌شود. همچنین بتای مربوط به سرمایه اجتماعی اتصالی و سرمایه اجتماعی مربوط کننده به ترتیب $0/425$ و $0/119$ است. بر اساس ضرایب رگرسیون استاندارد شده، نمودار عوامل مؤثر بر سرمایه اجتماعی، به صورت زیر ترسیم می‌گردد.

شکل - ۳: نمودار ترسیمی برای متغیر وابسته سرمایه اجتماعی

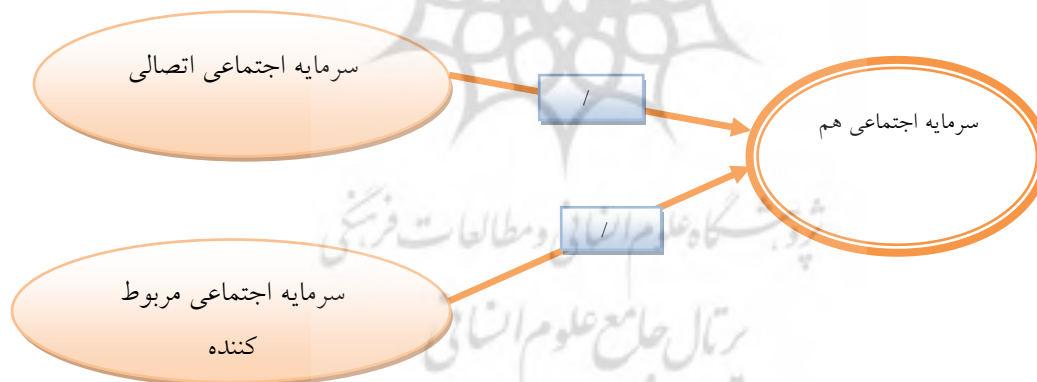
در مرحله‌ی دوم سرمایه اجتماعی هم پیوندی به صورت متغیر وابسته در نظر گرفته می‌شود و دو متغیر سرمایه اجتماعی اتصالی و مربوط کننده به عنوان متغیر مستقل در نظر گرفته می‌شوند. جدول ۸ ضرایب بتا را که با استفاده از روش رگرسیون به شیوه Enter محاسبه شده را نشان می‌دهد.

جدول- ۹: بررسی رابطه‌ی سرمایه اجتماعی هم پیوندی با متغیرهای اتصالی و مربوط کننده

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	T	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	.082	.109		0.745	.457
	سرمایه اجتماعی اتصالی	.185	.013	.692	13.867	.000
	سرمایه اجتماعی مربوط کننده	0.214	.017	.365	12.814	.000

منبع: یافته‌های تحقیق

بر اساس جدول خروجی ۸ عامل سرمایه اجتماعی اتصالی با بتای $0/692$ بیشترین تأثیر را در متغیر سرمایه اجتماعی هم پیوندی دارد همچنین بتای سرمایه اجتماعی مربوط کننده در جدول ذکر شده برابر با $0/365$ است. بر اساس ضرایب رگرسیون استاندارد شده، نمودار عوامل مؤثر بر سرمایه اجتماعی هم پیوندی، به صورت زیر ترسیم می‌گردد:

شکل - ۴: نمودار ترسیمی برای متغیر وابسته‌ی سرمایه اجتماعی هم پیوندی

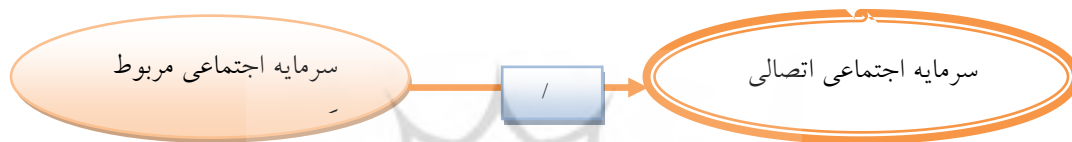
در مرحله آخر سرمایه اجتماعی اتصالی را به صورت متغیر وابسته و متغیر سرمایه اجتماعی مربوط کننده به عنوان متغیر مستقل در نظر گرفته می‌شوند. جدول ۹ ضرایب بتا را که با استفاده از روش رگرسیون به شیوه Enter محاسبه شده را نشان می‌دهد.

جدول - ۱۰: بررسی رابطه‌ی سرمایه اجتماعی اتصالی با مربوط کننده

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	T	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	2.174	.610		3.536	.123
	سرمایه اجتماعی مربوط کننده	.436	.098	.923	5.013	.000

منبع: یافته‌های تحقیق

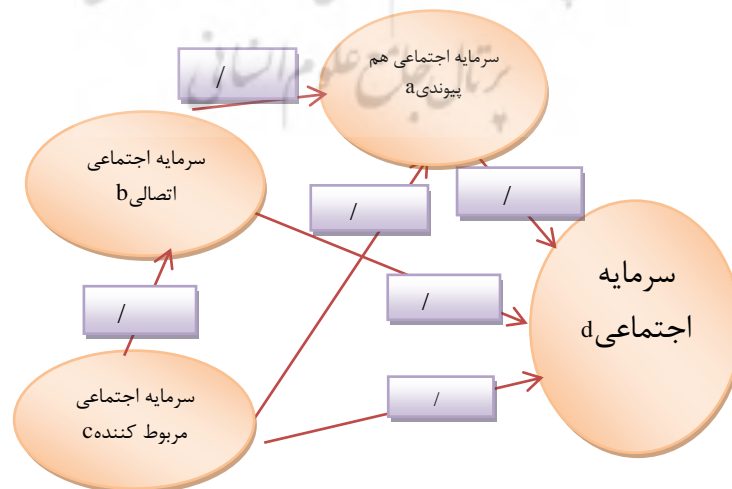
بر اساس جدول خروجی ۹ عامل سرمایه اجتماعی مربوط کننده با بتای ۰/۹۲۳ بیشترین تأثیر را در متغیر سرمایه اجتماعی اتصالی دارد. بر اساس ضرایب رگرسیون استانداردشده، نمودار عوامل مؤثر بر سرمایه اجتماعی هم پیوندی، به صورت زیر ترسیم می‌گردد:

شکل - ۵: نمودار ترسیمی برای متغیر وابسته‌ی سرمایه اجتماعی اتصالی

جمع‌بندی نتایج تحلیل مسیر در مراحل مختلف

پس از اینکه مجموع نتایج تحلیل مسیر در بالا که در قالب شکل، جدول و تفسیر نشان داده شد، نمودار نهایی تحلیل مسیر با ضرایب بتا را نمایش می‌دهیم از طریق این نمودار می‌توان اثرات مستقیم و غیرمستقیم متغیرهای مستقل را بر متغیر وابسته اصلی به دست آورد.

شکل - ۶: نمودار نهایی تحلیل مسیر همراه با ضرایب بتا

نمودار بالا اثرات مستقیم را نشان می‌دهد در واقع اثرات مستقیم مربوط به ضرایب بتا است. حال اثرات مستقیم و غیرمستقیم را که بر روی متغیر سرمایه اجتماعی وارد شده است را در جدول ۱۰ نشان می‌دهیم.

جدول- ۱۱: محاسبه اثرات مستقیم و غیرمستقیم بر روی متغیرهای سرمایه اجتماعی

متغیرها	میزان اثر بر اساس ضرایب بتا	مسیر	نوع اثر
سرمایه اجتماعی هم پیوندی	۰/۷۳۳	→ d	a اثر مستقیم
	-		- اثر غیرمستقیم
			- کل اثرات غیرمستقیم
			۰/۷۳۳ مجموع اثرات مستقیم و غیرمستقیم
سرمایه اجتماعی اتصالی	۰/۴۲۵	→ b → d	d اثر مستقیم
	$(۰/۶۹۲) \times (۰/۷۳۳) = ۰/۵۰۷$	→ b → a → d	d اثر غیرمستقیم
			۰/۵۰۷ کل اثرات غیرمستقیم
			۰/۹۳۲ مجموع اثرات مستقیم و غیرمستقیم
سرمایه اجتماعی مربوط کننده	۰/۱۱۹	→ d	c اثر مستقیم
	$(۰/۳۶۵) \times (۰/۷۳۳) = ۰/۲۶۷$	→ c → d	d اثر غیرمستقیم
	$(۰/۹۲۳) \times (۰/۴۲۵) = ۰/۳۹۲$	→ c → b → d	d اثر غیرمستقیم
	$(۰/۹۲۳) \times (۰/۴۲۵) \times (۰/۶۹۲) = ۰/۲۷۱$	→ c → b → a → d	d اثر غیرمستقیم
			۰/۹۳۰ کل اثرات غیرمستقیم
			۱/۰۴ مجموع اثرات مستقیم و غیرمستقیم

منبع: یافته‌های تحقیق

با توجه به جدول (۱۰) متغیر سرمایه‌ی اجتماعی هم پیوندی تنها متغیری بوده است که توانسته است تنها به صورت مستقیم بر سرمایه اجتماعی تأثیر بگذارد. البته چون این متغیر بلافاصله بعد از متغیر سرمایه اجتماعی وارد معادله شده و به عنوان متغیر وابسته میانی (درونی) در نظر گرفته شده است، بنابراین تأثیر غیرمستقیم بر روی سرمایه اجتماعی نداشته است. میزان تأثیر مستقیم سرمایه‌ی اجتماعی هم پیوندی بر روی سرمایه اجتماعی برابر با ۰/۷۳۳ بوده است که نشان می‌دهد به ازای یک واحد تغییر در متغیر سرمایه‌ی اجتماعی هم پیوندی، میزان سرمایه‌ی اجتماعی به میزان ۰/۷۳۳ واحد تغییر خواهد یافت. با توجه به نتایج حاصل از تحلیل رگرسیون متغیر سرمایه اجتماعی اتصالی و مربوط کننده هم به صورت مستقیم و هم غیرمستقیم بر متغیر سرمایه اجتماعی تأثیر گذاشته است. تأثیرات مستقیم و غیرمستقیم برای متغیر سرمایه اجتماعی اتصالی به ترتیب برابر با ۰/۴۲۵ و ۰/۹۳۲ است. همچنین این تأثیرات برای متغیر سرمایه اجتماعی مربوط کننده برابر با ۰/۱۱۹ و ۰/۹۳۰ است. بیشترین تأثیرات غیرمستقیم را متغیر سرمایه اجتماعی مربوط کننده داشته است که در جدول شماره (۱۰) قابل مشاهده است. با توجه به جدول بالا می‌توان نتیجه گرفت سرمایه اجتماعی با بتای ۰/۷۲۳ هم پیوندی تأثیرگذارترین متغیر بر سرمایه

اجتماعی است که به‌طور مستقیم تأثیر می‌گذارند و سرمایه اجتماعی مربوط کننده بیشترین تأثیر غیرمستقیم را بر روی سرمایه اجتماعی دارد. سرمایه اجتماعی مربوط کننده با توجه به مجموع اثرات مستقیم و غیرمستقیم بیشترین مقدار را که برابر با عدد ۱/۰۴ است را نیز به خود اختصاص داده است.

نتیجه‌گیری و ارائه پیشنهادها

سرمایه اجتماعی یک ظرفیت، جوهر اجتماعی یا هنجاری غیررسمی است که همکاری میان افراد و نهادهای یک جامعه را ارتقاء می‌بخشد. هر شبکه اجتماعی، برای دستیابی به اهداف خود، علاوه بر افراد آگاه و باتجربه و امکانات و ابزار مادی، به عواملی مانند اعتماد، تعهد و مسئولیت‌پذیری و ... هم نیاز دارد که این عوامل، همان سرمایه‌های اجتماعی هستند؛ بنابراین هر جامعه‌ای برای کسب موفقیت در کار خود به سرمایه اجتماعی و هنجارهایی مانند رفتارهای اخلاقی، قانون‌مداری، خطرپذیری و اعتماد متقابل در بین اعضای گروه نیاز دارد. از این‌رو در این تحقیق هدف سنجش مؤلفه‌های سرمایه‌ی اجتماعی در شهروندان (محله یاغچیان تبریز) است. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که مهم‌ترین و تأثیرگذارترین مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی در محله یاغچیان به ترتیب میزان مشارکت در انتخابات شوراهای شهر، میزان علاقه به مشارکت در طرح‌های شهری با سایر شهروندان و میزان علاقه به عضویت در تشکل‌ها و نهادهای شهروندی و همچنین کم‌تأثیرگذارترین این مؤلفه‌ها میزان اعتقاد به مشارکت اجتماعی همراه با خویشاوندان، میزان اعتماد به همسایگان و غریبه‌ها و میزان همکاری و همفکری در مسائل خانوادگی با خویشاوندان می‌باشند. از طرفی متغیر سرمایه‌ی اجتماعی هم پیوندی تنها متغیری بوده است که توانسته است تنها به‌صورت مستقیم بر سرمایه اجتماعی تأثیر بگذارد، در حالی که متغیر سرمایه اجتماعی اتصالی و مربوط کننده هم به‌صورت مستقیم و هم غیرمستقیم بر متغیر سرمایه اجتماعی تأثیر گذاشته‌اند که در این بین بیشترین تأثیرات غیرمستقیم را متغیر سرمایه اجتماعی مربوط کننده داشته است؛ بنابراین می‌توان گفت سرمایه اجتماعی هم پیوندی با بتای ۰/۷۲۳ تأثیرگذارترین متغیر بر سرمایه اجتماعی است که به‌طور مستقیم تأثیر می‌گذارد و سرمایه اجتماعی مربوط کننده بیشترین تأثیر غیرمستقیم را بر روی سرمایه اجتماعی دارد. سرمایه اجتماعی مربوط کننده با توجه به مجموع اثرات مستقیم و غیرمستقیم بیشترین مقدار را که برابر با عدد ۱/۰۴ است را نیز به خود اختصاص داده است. با عنایت به نتایج تحقیق پیشنهادهایی به شرح زیر ارائه می‌گردد:

- سرمایه اجتماعی در این محله بیانگر سنتی بودن افراد و خانوارها است فلذا برای خروج از زندگی سنتی و تجربه زندگی مدرن و شهری افزایش تعاملات خارج از خانواده با ساختن فضاهای عمومی و یا بالطبع ارتقاء روابط اجتماعی ضروری به نظر می‌رسد.

- همچنین از آنجایی که اعتماد به افراد صاحب قدرت و ثروت بیشتر است نهادهای شهری بالأخص شهرداری می‌تواند با امتناع و جلب مشارکت شهروندان محله یاغچیان در موفقیت پروژه‌های خود استفاده کند.

منابع

- ۱- اکبری، غضنفر، (۱۳۸۳)، سرمایه اجتماعی و حکمرانی شهری، فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، دوره ۲۱، شماره ۸۳، صص ۱۵۳-۱۳۵.
- ۲- پورمحمدی، محمدرضا، حسین زاده دلیر، کریم، پیری، عیسی، (۱۳۹۰)، تحلیل بر دگرگونی کیفی سرمایه اجتماعی در نظام شهری، مطالعه موردی نظام شهری استان آذربایجان شرقی، مطالعات جغرافیای مناطق خشک، سال اول، شماره سوم، صص ۲۰-۱.
- ۳- پیراهی، نیر، (۱۳۸۸)، سرمایه اجتماعی در نظریات جدید، پژوهش نامه علوم اجتماعی، سال سوم، شماره سوم، صص ۱۰۹-۱۳۱.
- ۴- تاجبخش، کیان، (۱۳۸۴)، سرمایه اجتماعی دموکراسی و توسعه تهران، نشر شیرازه.
- ۵- توسلی، غلامعباس، موسوی، مرضیه، (۱۳۸۴)، مفهوم سرمایه در نظریات کلاسیک و جدید با تأکید بر نظریه‌های سرمایه اجتماعی، نشریه نامه‌ی اجتماعی دوره ۲۶، شماره ۲۶، صص ۲۲-۱.
- ۶- دانش، علیرضا، مژده‌ی، رضا، (۱۳۸۷)، منشور نوشهر گرایی، تهران، شرکت پردازش و برنامه‌ریزی شهری.
- ۷- رهنما، محمدرحیم، رضوی، محمدحسن، (۱۳۹۱)، بررسی تأثیر حس تعلق مکانی بر سرمایه اجتماعی و مشارکت در محلات شهر مشهد، نشریه هنرهای زیبا - معماری و شهرسازی، دوره ۱۷ شماره ۲، صص ۲۹-۳۶.
- ۸- زیاری، کرامت ا...، طاووسیان، علی، سلمانی، محمد، رضایی، حجت، (۱۳۹۳)، برآورد و سطح‌بندی توسعه محله‌ای با تأکید بر مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی (مطالعه موردی: محلات شهر ابرکوه)، مجله پژوهش و برنامه‌ریزی شهری، سال پنجم، شماره هجدهم، صص ۷۶-۵۹.
- ۹- سعادت، رحمان، (۱۳۸۶)، برآورد روند سرمایه اجتماعی در ایران (با استفاده از روش فازی)، سایت جهاد دانشگاهی.
- ۱۰- شیانی، ملیحه موسوی، میر طاهر، (۱۳۹۰)، تحلیل وضعیت سرمایه‌ی اجتماعی در شهر کرمان، فصلنامه علمی پژوهشی رفاه اجتماعی، سال یازدهم، شماره ۴۱، صص ۱۲۳-۹۳.
- ۱۱- صالحی، رضا، نعمتی، مرتضی، امان پور، سعید، (۱۳۹۳)، بررسی سازوکار تأثیرگذاری شاخص‌های سرمایه اجتماعی در حکمروایی مطلوب شهری با استفاده از Amos، مطالعه موردی: شهر نسیم شهر، مجله علمی پژوهشی برنامه‌ریزی فضایی (جغرافیا)، سال چهارم، شماره اول، (پیاپی ۱۲)، صص ۲۴-۱.

- ۱۲- عبداللهی مجید، (۱۳۹۲)، **ارزیابی ابعاد اجتماعی محله‌های شهری در چارچوب دیدگاه سرمایه اجتماعی؛** مورد پژوهی محله‌های شهر شیراز، نشریه مدیریت شهری، شماره ۳۲، صص ۱۸۴-۱۶۳.
- ۱۳- عبداللهی، مجید، صرافی، مظفر، توکلی نیا، جمیله، (۱۳۸۹)، **بررسی نظری مفهوم محله و بازتعریف آن با تأکید بر شرایط محله‌های شهری ایران، پژوهش‌های جغرافیای انسانی، شماره ۷۲، صص ۱۰۲ - ۸۸.**
- ۱۴- عبداللهی، مجید، صرافی، مظفر، (۱۳۸۷)، **تحلیل مفهوم شهروندی و ارزیابی جایگاه آن در قوانین، مقررات و مدیریت شهری کشور، پژوهش‌های جغرافیایی، شماره ۶۳، صص ۱۳۴ ° ۱۱۵.**
- ۱۵- علیوردینیا، اکبر، شارع پور، محمود، ورمزیار، مهدی، (۱۳۸۷)، **سرمایه اجتماعی خانواده و بزهکاری، پژوهش زنان، دوره ۶، شماره ۲، صص ۱۰۷-۱۳۲.**
- ۱۶- غفاری، غلامرضا، (۱۳۸۴)، **سنجش سرمایه اجتماعی، مجموعه مقالات نخستین سمپوزیوم سرمایه اجتماعی و رفاه اجتماعی، دانشگاه علوم بهزیستی و توان‌بخشی.**
- ۱۷- فالکس، کیث، (۱۳۸۱)، **شهروندی، ترجمه محمدتقی دلفروز، تهران: انتشارات کویر.**
- ۱۸- قاسمی، وحید، فائق، سحر، امیر، آرمین، (۱۳۹۲)، **سنجش سرمایه اجتماعی و سطح‌بندی آن در طبقات مختلف مناطق ۴۱ گانه شهر اصفهان در سال ۹۱-۱۳۹۰، مجله مطالعات توسعه اجتماعی ایران، سال پنجم، شماره سوم، صص ۷-۳۰.**
- نادری، سید مجید، فروزانگهر، حمید، ابافت یگانه، منصور، (۱۳۸۷)، **سنجش چارچوب ارزیابی سرمایه اجتماعی در ساختار شهری با تأکید بر نقش فضاها عمومی، فصلنامه پژوهش مدیریت شهری شماره ۱۰، صص ۸۷-۱۰۰.**
- 20- Besser T. (2009) **Changes in small town social capital and civic engagement** Rural studies No.25 p: 185 193.
- 21- Blanco H. Cambell T. (2006) **social capital of cities: emerging networks of horizontal assistance** available at: www.elsevier.com.
- 22- Brunie A. (2009) **Meaningful distinctions within a concept: relational collective and generalized social capital** Social science research No. 38 pp: 251 -256.
- 23- Fine, Ben, LapavItsas, costas (2004), **Social Capital And Capitalist Economies**, South Eastern Europe Journal of Economics 1 (2004) 17-34.
- 24- Fukuyama F. (2000). **Social Capital** , Civil Society and Development, IMF Working Paper Wp /00/74, April.
- 25- Growiec, Katarzyna, Growiec, Jakub (2014), **The impact of bridging and bonding social capital on individual earnings: Evidence for an inverted U**, NBP Working Paper No. 175.

- 26- poortinga W. (2006) **social relations or social capital? Individual and community health effects of bonding social capital** social science and medicine No.63 pp: 255 270.
- 27- Prasad Adhikari, Krishna, Ram, Ganga (2008), **Bridging, linking, and bonding social capital in collective action** (The Case of Kalahan Forest Reserve in the Philippines), CAPRI Working Paper No. 79.
- 28- Sabatini F. (2009) **social capital as social networks: a new framework for measurement and an empirical analysis of its determinants and consequences** socio economics No. 38 pp:429 442.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی